

УДК 347.6(477)

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.23.09>

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СПАДКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Луцький Андрій Іванович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права
(ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна)
<http://orcid.org/0000-0001-9850-9128>

Піцик Христина Зіновіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
(ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна)
<http://orcid.org/0000-0003-3948-8624>

Актуальність статті полягає в тому, що чітке визначення та розмежування правових характеристик прав та обов'язків спадкодавця та спадкоємців як уповноважених суб'єктів спадкових правовідносин, їх відповідність сучасним загальнотеоретичним основам спадкового права, визначення елементів відповідних юридичних категорій мають суттєве теоретичне, а в кінцевому рахунку і практичне значення. Це є одним з кроків на шляху до побудови цілісної теорії спадкового права і, отже, його однакового застосування. У доктрині все ще немає єдності у визначенні самого спадкового правовідношення, його конструкції, моменту виникнення і припинення, прав і обов'язків, що становлять його зміст. З цієї причини відсутнє єдине поняття суб'єктів спадкового правовідношення, по-різному визначається коло таких суб'єктів. Існуючі в літературі класифікації спадкоємців не відображають повною мірою всі особливості їх окремих категорій. Наведені обставини висувають перед вітчизняною правовою наукою ряд конкретних завдань, серед яких – обґрунтування змісту, структури і механізму захисту основних прав людини, визначення правового стандарту забезпечення реалізації кожного конкретного права спадкодавця і спадкоємця. З'ясовано, що із загального порядку спадкування Руська Правда робила винятки. У разі, якщо у померлого не залишалося ні синів, ні дочок, майно йшло до князя, а після смерті осіб нижчого класу, смердів князь мав право на майно навіть при існуванні дочок, якщо не було синів. Після смерті матері успадковують ті діти, у яких вона проживала. Це пояснюється тим, що частка, яка залишалася, із майна чоловіка була надто незначна, щоб забезпечити її існування, а тому син або дочка, які взяли на себе утримання матері, у вигляді винагороди отримували майно, що залишилося після неї. Визначено, що Цивільний кодекс України при визначенні підстав спадкування надав пріоритет спадкуванню за заповітом, однак нотаріальна практика свідчить, що найбільш поширеним видом спадкування в Україні залишається спадкування за законом. Існуючий рівень правового регулювання спадкових правовідносин є не достатнім для того, щоб належним чином захистити права та визначити обов'язки спадкоємця та спадкодавця при спадкуванні.

Ключові слова: спадкування, спадкоємець, права та обов'язки спадкоємця, спадкодавець, права та обов'язки спадкодавця.

**PROBLEMS OF ESTABLISHMENT
AND DEVELOPMENT INHERITANCE IN UKRAINE**

Lutskyi Andrii Ivanovych,
Doctor of Law, Professor,
Professor at the Department of Law
(King Danylo University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine)
<http://orcid.org/0000-0001-9850-9128>

Pitsyk Khrystyna Zinoviivna,
PhD in Law, Professor,
Professor at the Department of Law
(King Danylo University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine)
<http://orcid.org/0000-0003-3948-8624>

The relevance of the article is that a clear definition and delineation of legal characteristics of the rights and obligations of the testator and heirs as authorized subjects of inheritance, their compliance with modern general theoretical foundations of inheritance law, defining elements of relevant legal categories have significant theoretical and ultimately and practical significance. This is one of the steps towards building a holistic theory of inheritance law and, consequently, its uniform application. There is still no unity in the doctrine in defining the hereditary legal relationship itself, its construction, the moment of its origin and termination, the rights and obligations that constitute its content. For this reason, there is no single concept of subjects of hereditary legal relations, the range of such subjects is defined differently. The existing classifications of heirs in the literature do not fully reflect all the features of their individual categories. These circumstances set a number of specific tasks for domestic legal science, including - substantiation of the content, structure and mechanism of protection of fundamental human rights, determining the legal standard for ensuring the implementation of each specific right of the testator and heir. It was found that Ruska Pravda made exceptions to the general order of inheritance. If the deceased had no sons or daughters, the property went to the prince, and after the death of the lower class, the stinking prince had the right to property even if there were daughters, if there were no sons. After the mother's death, the children in whom she lived inherit. This is due to the fact that the remaining share of the husband's property was too small to ensure its existence, and therefore the son or daughter who took over the maintenance of the mother, as a reward received the property left after her. It is determined that the Civil Code of Ukraine in determining the grounds of inheritance has given priority to inheritance by will, but notarial practice shows that the most common type of inheritance in Ukraine remains inheritance by law. The current level of legal regulation of inheritance relations is not sufficient to properly protect the rights and define the responsibilities of the heir and testator in the inheritance.

Key words: heritage, heir, heir's rights and duties, legator, legator's rights and duties.

Актуальність теми. Чітке визначення та розмежування правових характеристик прав та обов'язків спадкодавця та спадкоємців як уповноважених суб'єктів спадкових правовідносин, їх відповідність сучасним загальнотеоретичним основам спадкового права, визначення елементів відповідних юридичних категорій мають суттєве теоретичне, а в кінцевому рахунку і практичне значення. Це є одним з кроків на шляху до побудови цілісної теорії спадкового права і, отже, його однакового застосування.

У доктрині все ще немає єдності у визначенні самого спадкового правовідношення, його конструкції, моменту виникнення і припинення, прав і обов'язків, що становлять його зміст. З цієї причини відсутнє єдине поняття суб'єктів спадкового правовідношення, по-різному визначається коло таких суб'єктів. Існуючі в літературі класифікації спадкоємців не відображають повною мірою всі особливості їх окремих категорій.

Наведені обставини висувають перед вітчизняною правовою наукою ряд конкретних завдань, серед яких – обґрунтування змісту, структури і механізму захисту основних прав людини, визначення правового стандарту забезпечення реалізації кожного конкретного права спадкодавця і спадкоємця.

Щодо питання про тенденції розвитку спадкового права в частині прав та обов'язків спадкодавця і спадкоємця в світі немає єдиного підходу, як не існує єдиного для всіх, універсального спадкового права. Хоча б тому, що спадкове право, узятя окремо, досить складне для аналізу, так як є комплексною галуззю права.

Стан дослідження. Питання прав та обов'язків спадкодавця і спадкоємця у спадковому праві України досліджували ряд вчених, серед яких зокрема варто відзначити праці Дроникова В.К, Заїки Ю.О., Коссака В.М., Луця В.В., Немкова А.М., Ромовської З.В., Рубанова А.А, Фурси С.Я., Фурси Є.І., Шевчука Л.В., Заїки Ю.О, Гущина В.В., Дзери О.В. та інших вчених-юристів.

Виклад основного матеріалу. Ще в Стародавній Русі XI-XII ст. було відоме спадкування за заповітом і за законом. Спадкування за законом мало місце, якщо не було заповіту. Руська Правда (XI ст.) – перше джерело давньоруського права, яке регулювало спадкові правовідносини, це перший писемний збірник норм феодального права Київської Русі.

Більш ранніми джерелами були договори з греками, які як зазначає Г.Ф. Шершеневич: «Відображаючи в собі іноземні погляди, вони не можуть служити виразником суто вітчизняного порядку спадкування» [1, с. 197].

Серед речей, які переходять у порядку спадкування, в Руській Правді згадується тільки рухоме майно, про землю немає жодного слова, земля в той період не була об'єктом приватної власності і переходити у спадок не могла.

Спадкоємцями за законом згідно Руській Правді могли бути члени сім'ї в «самому прямому розумінні, тобто як союз подружній або союз батьків і дітей». Князь міг успадкувати лише в тому випадку, якщо у померлого не залишалося ні синів, ні дочок. Частка дружини, виділена з майна чоловіка, була незначна і не могла забезпечити її існування. Син або дочка брали на себе її утримання і отримували, те що залишилося після неї майно у вигляді винагороди.

З цього випливає, що в період дії Руської Правди спадкування обмежувалося тісним колом сім'ї – бічні родичі не мали ніяких прав на спадщину. Але поступово відбувається зміна цього принципу в сторону розширення кола родичів, що закликаються до спадщини. Г.Ф. Шершеневич бачив сутність історичного розвитку спадкового права в тому, що цей процес відбувається паралельно з ростом індивідуалізму і поступовим ослабленням зв'язку між членами родинного союзу.

Згідно з текстом Великої Руської Правди, якщо помирав смерд, не залишивши синів, то його спадок відходив князю; якщо ж після нього залишаться незаміжні дочки, то виділялася частина майна їм; якщо ж дочки заміжні, то вони повністю втрачали свої спадкові права. Також втрачали своє право на спадщину діти від рабині, натомість вони отримували свободу разом з матір'ю. Передбачалося, що «якщо у кого-небудь помре дружина, не залишивши духівниці, а після неї залишиться її родове нерухоме майно, то її чоловікові володіти цим майном має довічно, за умови якщо він не одружується вдруге, в разі ж повторного одруження позбавляється права на користування

ним» [2, с. 64]. Таким чином, овдовілий чоловік втрачав своє право при повторному укладенні шлюбу. Аналогічне правило діяло і для овдової дружини. Втрачала своє право на успадковане майно і дружина після чоловіка згідно з правилами Соборного Уложення 1649 р. У Зводі законів було передбачено зречення від спадщини. Стаття 1265 встановлювала, що втратою спадщини визнається: 1) коли спадкоємці не вступають в спадщину за невідповідності спадку з боргами і 2) коли спадкоємці за викликами не з'являються для прийняття спадщини у встановлений термін».

Спадкування за заповітом не відрізнялося від спадкування за законом чи за звичаєм. У заповіті допускалося призначення спадкоємцями лише тих осіб, які і без того вступили б у володіння майном. Заповіт мав на меті не зміну звичайного порядку, а лише розподіл майна між законними спадкоємцями і наказ про управління. Заповіти виражалися в словесній формі: «Якщо хто помре без ряду, то успадковують члени сім'ї і лише вони». Руська правда говорить про спадкування лише після батьків.

Стаття 92 говорить: «Хто вмираючи розділить свій будинок дітям, на тім стояти, хто без ряду помре, усім дітям йде майно». Спадкування за заповітом обмежено синами і дружиною, дочки одержують тільки частину (ст.ст. 93, 95). Діти від першої дружини мають право на частину майна, що належить матері (ст. 94). Діти від рабині не успадковують нічого, але отримують з матір'ю свободу (ст. 98). У всіх випадках «двір» переходить молодшому синові (ст. 100) як менш здатному до самостійного існування. З дітей сини виключають дочок, які вступають у спадок тільки за відсутністю перших. Як зазначає Г.Ф. Шершеневич, «в поясненні цього явища призводять характер первісної сім'ї, її безперервність, а з іншого боку мінливість, неміцність зв'язку жінки з сім'єю, в якій вона народилася».

Майно малолітніх дітей знаходиться під управлінням матері; якщо вона виходить заміж, то призначається родич – опікун. Мати, опікун, вітчим відповідають за це майно і несуть матеріальну відповідальність за його втрату. Своєю частиною майна мати розпоряджається самостійно, може заповідати його дітям, позбавляти їх спадщини (ст. 106) [3, с. 140].

Загальний законний порядок спадкування визначався в Руській Правді наступними правилами. Після батька, не залишив заповіту і не розділив свого будинку за життя, наслідували законні діти померлого, причому, частина майна йшла на користь церкви «на помин душі померлого» і частина на користь іншого з подружжя, якщо при житті чоловік не призначив їй частки зі свого майна. Чоловік не мав права успадковувати після дружини.

Із загального порядку спадкування Руська Правда робила винятки. У разі, якщо у померлого не залишалось ні синів, ні дочок, майно йшло до князя, а після смерті осіб нижчого класу, смердів князь мав право на майно навіть при існуванні дочок, якщо не було синів. Після смерті матері успадковують ті діти, у яких вона проживала. Це пояснюється тим, що частка, яка залишалася, із майна чоловіка була надто незначна, щоб забезпечити її існування, а тому син або дочка, які взяли на себе утримання матері, у вигляді винагороди отримували майно, що залишилося після неї.

Відома точка зору, що спадкове право поширилося спочатку на майно рухоме. «Раніше з'являється спадковість речей рухомих, ніж нерухомих». У заповіті допускається призначення спадкоємцями лише тих осіб, які і без того вступили б у володіння майном.

Коло осіб, призваних до спадкоємства за законом, розширюється шляхом включення в нього племінників. Згодом інститут спадкування за законом отримав подальший розвиток, але розвитку спадкування за заповітом законодавець практично не приділяв уваги.

Соборне Укладення 1649 року узаконило закріпачення селян і законодавчо закріпила можливість передавати у спадок селян, поряд з іншим майном.

Перехід до абсолютизму знаменувався широким розвитком законодавства. Законодавство Петра I відрізняється від попереднього значно меншою казуїстичністю, більш високим рівнем узагальнень, більш чіткою схемою і послідовністю, відображає більш високий рівень юридичної техніки. Разом з тим в петровських законах знайшло відображення його схиляння перед західним законодавством, іноді доводимо до абсурду – без особливої потреби правові акти були засмічені масою іноземних слів [4, с. 6].

Перебудувати інститут спадкового права намагався Петро I, тому ним було видано Указ «Про наслідування маєтків» 1714 р. Об'єднавши єдиним терміном «нерухомість» вотчини й маєтки, Указом було встановлено перехід всього майна до одного сина в порядку єдиноспадкування. Розрізнялося спадкування за законом і за заповітом. Воля спадкодавця була істотно обмежена при заповіті нерухомого майна. Він мав право заповідати нерухоме майно тільки одному з синів за вибором, інші діти отримували частину рухомого майна. При відсутності синів нерухоме майно заповідав одній з дочок, але з умовою, що чоловік заміжньої спадкоємиці повинен прийняти прізвище спадкодавця для збереження прізвища роду. При спадкуванні за законом діяв майоратний порядок, за яким нерухоме майно передавалося старшому синові, а рухоме майно ділилося порівну між іншими спадкоємцями. Встановивши такий порядок спадкування, законодавець пояснив тим, що з великого маєтку легше збирати податки.

Розвиток інституту права власності призводить в другій половині XVII століття до появи терміну «власність». Законодавці переважно займаються питаннями регулювання права власності на нерухоме майно, на землю. Тривалий процес прирівнювання правового режиму до режиму вотчини закінчився в 1714 році.

В іменному указі Петра I «Про порядок спадкування рухомого і нерухомого майна» було встановлено, що право розпорядженнями вотчинами і маєтками ставало абсолютно однаковим, однакові принципи встановлюються і для наслідування вотчин і маєтків. Указ про єдиноспадкування 1714 року в поняття нерухоме майно включає крім вотчин і маєтків також двори і лавки. Це свідчить про зростання значення купецтва і про пріоритет їх майнових прав для держави.

Феодальна власність на землю продовжує залишатися власністю з обмеженим правом розпорядження майном [5, с. 179].

Указ про єдиноспадкування вводив великі обмеження спадкування як за законом, так і за заповітом: заповідати нерухоме майно можна було тільки одного родича. Сини мали перевагу перед дочками, а дочки перед більш віддаленими родичами. Рухоме майно спадкодавець міг розподілити між своїми дітьми на свій розсуд. Відносно спадкування за законом діяв аналогічний порядок.

При Катерині II було встановлено, що спадкодавець має право заповісти своє родове нерухоме майно тільки спадкоємцям за законом, а придбане майно – будь-яким особам.

Весь цей період, починаючи з часів Петра I, робилися спроби систематизації законодавства в цілому і правил про спадкування, зокрема. І тільки 19 січня 1833 року на засіданні Державної Ради був прийнятий Звід Законів, тому X яких складала закони Цивільні.

Норми Зводу містили і спадкування за законом, і спадкування за заповітом. Духівниця мало складатися «в здоровому розумі й твердій пам'яті» особами не молодше 21 року, «мають за законами право відчужувати своє майно». Право спадкування за законом належало особам, які перебувають з власником майна в родинних стосунках, за винятком позбавлених всіх прав стану і постригся в ченці.

За заповітом: на розсуд спадкодавця допускалося заповідати набутих майно як рухоме, так і нерухоме. Родове майно можна було заповідати одному з близьких чи далеких родичів в тому випадку, якщо власник родового маєтку був бездітним.

Звід законів 1832 закріпив майнові відносини на приватно основі при збереженні верховенства чоловіка і батьків над дітьми. Чоловік виступав «главою сім'ї», а дружина – «господинею дому». Звід проголосив турботу про дружину обов'язком чоловіка, а покора чоловікові – обов'язком дружини. Вона була зобов'язана слідувати за чоловіком за місцем проживання. Поряд з такою патріархальністю діяв принцип повної майнової самостійності подружжя і свободи заповідальних відмов. Чоловік «повідомляв» дружині свій стан і титули, дружина чоловікові – ні.

Видання в 1832-1833 рр. ч. 1 т. X Зводу законів Російської імперії стало підсумком систематизації законодавства в області спадкового права. Це основне джерело українського дореволюційного спадкового права, в ньому вперше дано легальне визначення заповіту: заповіт є законне оголошення волі власника про його майні на випадок його смерті. Воля повинна бути виражена особисто самим заповідачем і представництвом в заповідальному акті не допускалося [6, с. 81].

У українській цивілістичній науці заповіт розглядалося як одностороння угода. Згідно ст.1010 СЗ РІ заповіт є передсмертне розпорядження про майно, однак закон допускав можливість наявності в заповіті розпоряджень, спрямованих на інші предмети: призначення опікунів до малолітнім спадкоємцям, призначення душеприкажчика, розпорядження на рахунок похорону і т. п. душеприкажчика, розпорядження на рахунок похорону і т. п.

Допускалося, що зміст заповіту могло вичерпуватися розпорядженням про призначення опіки підставами відкриття спадщини в українській праві крім смерті людини, що розуміється як природна смерть, були також обставини, що спочивають на фікції або презумпції смерті людини : 1) позбавлення всіх прав стану.

У першому випадку моментом відкриття спадщини було оголошення вступило в законну силу вироку; у другому випадку – день постригу; в третьому – перший день після закінчення десяти повних років з дня публікації і неяви особи. Дійсність заповіту передбачала також наявність дієздатності у заповідача в момент складання заповіту.

Чи не мали дієздатністю неповнолітні. Повнолітніми визнавалися особи, які досягли 21 року. Виходячи з тлумачення ст. 1018, визнавалися недійсними заповіту осіб, які досягли 17 років, навіть і в тому випадку, коли заповіту склалися за підписом і за згодою їх піклувальників.

Як справедливо зауважує В. І. Синайський, це значно обмежило заповідальні права осіб, що вступили в шлюб до 21 року і покликані з 20 років на військову службу. Як відзначають Граве К.А., Победоносцев К. існували протиріччя між цивільним, кримінальним законодавствами і судовою практикою.

Відповідно до цивільного законодавства моментом, з якого зазначені особи позбавляються права заповідати, є оголошення вироку.

Кримінальне законодавство пов'язувало наступ даних наслідків з вступом вироку в законну силу, а Сенат, в свою чергу, зі зверненням вироку до виконання.

У українській дореволюційному спадковому праві воля спадкодавця була законодавчо обмежена, інститут обов'язкової частки був відсутній. Інтереси сім'ї охоронялися за допомогою інституту пологових майн, який виступив в якості своєрідного сурогату обов'язкової частки. Суть цього інституту полягала в тому, що родові маєтки не підлягали вільному розпорядженню власника ні за заповітом, ні з дарування [7, с. 217].

Українське дореволюційний спадкове право не знало інституту підпризначення спадкоємця на той випадок, якби особа, покликана до спадкоємства в першу чергу, з якихось причин не прийняло відкрився спадщини (субституція). Допускалося лише призначення «додаткового» спадкоємця на той випадок, якщо призначений спадкодавцем в першу чергу обличчя помре раніше смерті спадкодавця, тобто до відкриття спадщини. Але в даному випадку мала місце не субституція в повному розумінні цього слова, а призначення спадкоємця самому собі.

Існували такі форми заповітів:

- 1) загальна форма (нотаріальні і домашні заповіту);
- 2) особлива форма, яка була винятком з першої і допускалася лише у встановлених законом випадках при наявності певних умов, до них відносяться військово-похідні, військово-морські, госпітальні, закордонні, селянські.

Шершеневич Г.Ф., відзначав, що виділення госпітальних заповітів в особливу форму, не зовсім зрозуміло, оскільки фактично немає відмінностей в порядку складання домашніх заповітів у звичайних лікувальних установах і госпітальних заповітів (зокрема, обов'язкову наявність трьох свідків, коло яких визначено законодавцем, в останньому випадку) свідків, коло яких визначено законодавцем, в останньому випадку).

У дореволюційному українською право існувало правило про спадкоємців за заповітом і спадкоємців за законом: право спадкування простягається на всіх членів роду, одне кровну спорідненість складових, до скоєного припинення одного не тільки в чоловічому, але і в жіночому поколінні. Це правило означало, що родичі закликаються до спадкування за українським законодавством без обмеження ступенем спорідненості [8, с. 67].

Таким чином, правове регулювання прав та обов'язків спадкоємців та спадкодавця характеризувалося тим, що майнові відносини в родині докладно регламентувалися. Зведенням законів вони не поширювалися на приватновласницьких селян, і для їх проникнення в селянське середовище був потрібний перехід селянського стану в повноправний розряд власників землі. Стирання станових граней в майнових відносинах після скасування кріпацтва відбувалося поступово, лише завдяки реформам П.А. Столипіна селяни зрівнялися в майнових правах і придбали право в повній мірі заповідального розпоряджатися землею, але практика селянських заповітів була вельми слабо розвинена. Обмеження на розпорядження родової і заповідної нерухомістю існували до 1917 року.

На відміну від Англії, Франції, Німеччини в Росії діяв принцип роздільності майна батьків і дітей, батьки не могли використовувати їх майно, але діти при необхідності зобов'язані були утримувати батьків. Позашлюбні діти після усиновлення та удочеріння набували все права законних (з обмеженням спадкування родового майна).

Проект Цивільного Уложення дуже високо оцінюється вченими-цивілістами (Д.І. Мейер, А.К. Ріхтер, В.І. Синайський і ін.) Так як він став результатом високопрофесійного наукового аналізу і зіставлення положень діючого в царській Росії громадянського права з цивільними законами Західної Європи. Проект Цивільного Уложення був складений з урахуванням національних, історичних і економічних особливостей Росії [2, с. 64].

Зовсім іншим чином спадкове право розвивалося в радянський період. Першим декретом радянської влади в галузі спадкового права був декрет ВЦВК від 27 квітня 1918 року "Про скасування спадкування". Спадкове право було визнано буржуазним інститутом, приватна власність капіталістичним пережитком, тому декрет від 27 квітня 1918 встановив новий порядок спадкування трудової власності. власності.

«Цей декрет і спеціальну постанову Народного комісаріату юстиції УРСР від 21 травня 1919 р суті, знищили спадкування приватної власності і заклали основи для подальшого розвитку спадкового права особистої власності, якісно відмінного від колишнього права спадкування».

Право успадкування було відновлено в 1922 році в зв'язку з прийняттям першого радянського Цивільного кодексу, який кардинально відрізнявся від дореволюційного законодавства про спадкування. Було встановлено дві черги спадкоємців. При відсутності заповіту до спадкування за законом призиваються тільки найближчі родичі. В першу чергу спадкоємців входять діти, дружина і батьки спадкодавця. У другу чергу – брати і сестри померлого, його дід і баба. Встановлювали ці норми з огляду на близької перемоги комунізму і відмирання приватної власності, а відповідно і буржуазного інституту спадкування.

Радянське цивільне законодавство передбачало дещо інші правила втрати права спадкування. Відповідно до Цивільного кодексу УРСР 1922 р., коли загальна вартість спадщини перевищує 10000 золотих рублів, то між державою в особі Народного комісаріату фінансів і його органів і приватними особами, закликаними до спадкування за законом або за заповітом, проводиться розділ або ліквідація спадкового майна в частині, що перевищує граничну вартість спадщини, на користь зацікавлених органів держави. Тобто в зазначеному випадку спадкоємці втрачали свої права на ту частину майна, яка перевищувала 10 000 золотих рублів. Цивільний кодекс Української РСР 1964 г.6 передбачав положення про недостойних спадкоємців (ст. 531), право спадкодавця позбавити права спадкоємства одного, кількох або всіх спадкоємців (ст. 534), не прийняття спадщини (ст. 546), відмова від спадщини (ст. 550) та ін. [3, с. 140].

Однак одним з недоліків ЦК 1922 р стали норми про неправомірність заповіту на користь сторонніх осіб при наявності якого-небудь спадкоємця за законом, який прийняв спадщину. Цивільний кодекс 1922 р встановив правило про обов'язкові частках необхідних спадкоємців. Таким чином, кодекс знову повернувся до визнання спадкового права.

Указом 1945 р були встановлені нові правила успадкування за заповітом, які допускали спадкування навіть для стороннього для заповідача громадянина, якщо на момент відкриття спадщини не було жодного спадкоємця за законом. Це правило істотно розширило свободу заповіту, і в той же час не суперечило інтересам сім'ї.

Наступним етапом у розвитку спадкового права в Україні було прийняття Цивільного кодексу Української РСР від 1 жовтня 1964 роки (розділ VII). Радянське спадкове право до 1964 року йшло шляхом поступового розширення наданої заповідача свободи заповідальних розпоряджень.

За прийняття Цивільного кодексу 1963 року інститут спадкування отримав досить розроблену систему норм, яка дещо видозмінилася 1991 року, коли Україна отримала незалежність, і з'явилися нові форми власності, різні господарські товариства.

Список використаних джерел:

1. Цибульська О.Ю. Основні тенденції становлення та розвитку спадкового права України за часів Стародавньої Русі. *Часопис цивілістики*. 2019. Вип. 18. С. 195–198.
2. Нелін О. Еволюція норм спадкового права в процесі становлення і розвитку правової системи України. *Юридична Україна*. 2020. № 1. С. 62–66.
3. Нелін О.І. Становлення і розвиток радянського спадкового права / Право і Безпека. 2005. Т. 4, № 1. С. 139–141.

4. Нелін О. Історико-правовий аналіз спадкового права України та країн континентальної Європи, Великої Британії і США. *Юридична Україна*. 2020. № 3. С. 4–8.
5. Карапетян С.К. Проблемні питання правозастосування у спадкових правовідносинах. *Наше право*. 2020. № 13. С. 177–181.
6. Скопиченко О.В. Спадковий договір в системі цивільно-правових договорів. *Молодий вчений*. 2019. № 5(3). С. 78–82.
7. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Спадкове право. Теорія та практика: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. К. : Атіка, 2002. 496 с.
8. Рабовська С. Деякі особливості спадкового правонаступництва після смерті фізичної особи-учасника господарських товариств. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 1. С. 66–68.